

A világ kormányzása – Egy könyv a nemzetközi szervezetek kialakulásáról

Bauer Péter

Mark Mazower:

Governing the World – The History of an Idea

Penguin Books, 2013, p. 496

ISBN: 978-0143123941

A könyv politikatörténeti írás, amely a nemzetközi intézmények kialakulását és hatását követi végig a napóleoni háborúk végétől napjainkig. Az író ezt a történetet különböző történelmi személyiségek politikai vízióin keresztül, az aktuális vezető hatalmak érdekeinek megnyilvánulásaként mutatja be. Fokozatosan megvilágítja, hogy milyen tényezők vezettek a korai nemzetközi intézmények kialakulásához, ezt milyen, a korszakra jellemző ideológiák befolyásolták, milyen vezető személyiségek képviselték ezeket az ideológiákat. A könyvet a szerző két nagy részre osztja, a II. világháború előtti és utáni szakaszra.

Az első részt az Európai Koncert kialakulásával kezdi, amely a napóleoni háborúk győztes nagyhatalmainak együttműködése volt. A Koncert fő célja a status quo fenntartása, és a francia mintájú forradalmak elfojtása volt. Erre ellenreakcióként született meg az internacionalizmus eszméje, amelyet többféle áramlat képviselt. A fontosabbak: a keresztény indíttatású békemozgalom, a szabad kereskedelmet szorgalmazó irányzat, a kezdetben a nemzetközi együttműködés mellett állást foglaló nacionalizmus és a kommunizmus. Az internacionalista gondolkodásra nagy hatást gyakorolt a jogi irányzat, amely a nemzetközi jogi megállapodások és intézmények kialakulását propagálta, valamint a természettudományok is, amelyekben a legintenzívebb volt a nemzetközi együttműködés. Fontos mérföldkő volt az I. világháború után a Népszövetség létrehozása, amelyet a háborúk elkerülése céljából alkottak meg, és az első átfogó nemzetközi szervezet volt. Létrehozása leginkább Woodrow Wilson amerikai elnöknek köszönhető, és egy alapvetően politikai szervezetnek alkották meg, szemben a jogi irányzat törekvéseivel. Diplomáciai szempontból végül a Népszövetség hatalmas kudarcnak bizonyult, azonban jelentősége így sem elhanyagolható. Főleg a humanitárius együttműködésben volt fontos szerepe. Részszervezeteiben a szakértők egy olyan generációja nőtt fel, amely a későbbi ENSZ-ben is meghatározó szerepet játszott.

Bauer Péter a Magyar Nemzeti Bank vezető közgazdasági elemzője. E-mail: bauerp@mnk.hu.

A második rész alapvetően az ENSZ kialakulását, nemzetközi szerepét és a nagyhatalmakhoz való viszonyát mutatja be, majd kitér a világ gazdasági rendszer változásaira, ennek okaira és nemzetközi politikai hátterére. Az ENSZ létrehozásának fő célja kezdetben a nagyhatalmak II. világháborús koalíciójának fenntartása volt a békében is, miközben a Népszövetség formális keretei nagyjából fennmaradtak. Az egyes részszervezetek, mint például a WHO és a FAO viszont az új szervezetben jobban finanszírozottá és így hatékonyabbá váltak, mint népszövetségi elődei. Lényeges eltérésnek bizonyult, hogy a témák napirendre tűzését nem lehetett vétőzni, ami előrelépés volt a Népszövetséghez képest. Az ENSZ-hez az idők során változó volt a nagyhatalmak hozzáállása. A kezdeti időkben, a 60-as évekig, az USA-nak volt domináns befolyása az intézményre, amely így kényelmes eszköznek bizonyult az amerikai külpolitika érvényesítésében. Később, a gyarmati rendszer felbomlásával a harmadik világbeli államok kerültek túlsúlyba az ENSZ Közgyűlésében, ezzel párhuzamosan nőtt a Szovjetunió befolyása és csökkent az USA dominanciája. A harmadik világbeli országok új nemzetközi gazdasági rendszer kiépítését kezdték sürgetni, amely egyfelől ezen országok gazdasági védelmét szolgálta volna az erősebb nyugati gazdaságokkal szemben, másfelől a fejlettebb országok piacainak könnyebb elérését célozta. A '70-es évek végétől valóban egy új, azonban a fejlődő országok elképzeléseitől gyökeresen eltérő nemzetközi gazdasági rendszer kezdett kialakulni. Válaszul a fejlett országokban lassuló növekedésre, elkezdődött a neoliberális gazdaságpolitika időszaka. Ez a kormányzati kiadások visszavágását, a kereskedelem liberalizálását, a tőke szabad nemzetközi áramlását, deregulációt és privatizációt jelentett. Ehhez fűződik az IMF megerősödése is, ugyanis a szabad tőkeáramlásokkal egyre gyakoribbá váló árfolyamváltások, szuverén adósságváltások és bankváltások kezelésében kulcsszerepe lett. A könyv megállapítja, hogy az IMF gazdasági receptjei inkább károsnak bizonyultak, ami különösen az ázsiai válság félrekezelésével vált nyilvánvalóvá. Az író az európai gazdasági integráció intézményeit és azok működését is általánosságban elhibázottnak tartja. A globális pénzügyi válságot úgy értékeli, mint ami véget vet a '70-es évek végétől kialakuló új gazdasági rendnek, amely a szabad tőkemozgáson és a piacok deregulációján alapult. Ennek kapcsán a szerző már a globális kormányzás ideájának bukásáról beszél, ezzel zárva a kötetet.